

Jaarverslag 2022

Commissie van Toezicht Detentieplaatsen
Koninklijke Marechaussee

Inleiding

Het ministerie van Defensie heeft sinds november 2007 een Commissie van Toezicht Detentieplaatsen Koninklijke Marechaussee (hierna de commissie) ingesteld, voortvloeiend uit Europese regelgeving die tot doel heeft inhumane behandeling en foltering van ingeslotenen tegen te gaan. De Koninklijke Marechaussee (hierna KMar) heeft ook vanuit nationale wet- en regelgeving een verantwoordelijkheid zorgvuldig en humaan om te gaan met vrijheidsbeneming van personen. Met de instelling van deze commissie voldoet Defensie en meer specifiek de KMar, aan deze (inter)nationale verplichtingen. Het werk van de commissie maakt niet alleen het beleid rond insluitingen transparant, maar ook de uitvoering daarvan. Door inspecties van de commissie kan de kwaliteit van detentieplaatsen en van de uitvoering van insluitingen structureel in kaart worden gebracht en zo nodig worden verbeterd.

De taak van de commissie is toezicht houden op de wijze van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming in alle detentieplaatsen (cellen, ophoudruimtes, verhoorruimtes en arrestantentransportmiddelen), die in gebruik en beheer zijn bij de KMar. Daartoe behoort toezicht op de naleving van de daarop betrekking hebbende voorschriften. Ook is het haar taak gevraagd en ongevraagd daaromtrent aanbevelingen tot verbeteringen en inlichtingen te verstrekken aan de beheerder, zijnde de minister van Defensie.

De commissie dient jaarlijks aan de minister van Defensie schriftelijk verslag uit te brengen van haar werkzaamheden en bevindingen (zie de ministeriele regeling, bijlage 1). Deze nota dient daartoe.

Samenstelling commissie

De vier leden zijn aangesteld na een open sollicitatieprocedure. Bij de samenstelling van de commissie is rekening gehouden met diversiteit in maatschappelijke achtergrond, kennis, deskundigheid en ervaring van de leden. In de desbetreffende benoemingsbesluiten (zie bijlage 2 en 3) staan relevante aspecten van ieders loopbaan vermeld.

De commissie bestaat uit de volgende leden:

1. Mevrouw P.M. van Wingerden-Boers, voorzitter
2. De heer B. van der Linden, lid
3. De heer P.A. van den Ouden, lid
4. Mevrouw M.E. de Bruin, lid

De eerst benoemde drie leden zijn herbenoemd tot september 2023. Zij kunnen nog eenmaal worden herbenoemd indien u en zij dit zouden wensen. In het voorjaar zal de procedure daarvoor worden opgestart. Het later aangestelde vierde lid is door u herbenoemd vanaf januari 2022 tot januari 2025.

De commissie heeft een secretaris, zijnde een medewerker van Juridische Zaken KMar. Deze is géén lid van de commissie.

Bevoegdheden en wijze van inspecteren

Het is voor de kwaliteit van het toezicht van belang dat de CvT DP zich regelmatig door eigen waarneming op de hoogte stelt van de toestand in de detentieplaatsen. In de eerder genoemde ministeriële regeling is geëxpliciteerd dat alle detentieplaatsen, ook voor kortdurend verblijf en de voertuigen waarmee ingeslotenen worden vervoerd, onder het toezicht vallen van de CvT DP. Kortom, de cellen(complexen), luchtruimtes, ophoudruimtes, verhoorkamers en arrestantenbusjes, of deze nu wel of (tijdelijk) niet in gebruik zijn, vallen onder het toezicht. Hiertoe hebben de leden *te allen tijde toegang tot de detentieplaatsen*. De commissieleden kunnen direct en in afzondering met elke ingeslotene spreken. Daarnaast hebben de leden het *recht op inzage* in alle voor de uitoefening van haar taken relevante bescheiden. Elke ambtenaar van de Marechaussee dient aan de commissieleden desgewenst en terstond de benodigde inlichtingen te verschaffen en de

medewerking te verlenen die voor de vervulling van de taken noodzakelijk zijn. Het voorgaande is terug te vinden in eerder genoemde regeling.

T.b.v. het toezicht wordt gebruik gemaakt van een vast format, gestoeld op het format dat de CTA's in gebruik hebben, zodat eenduidig toezicht in Nederland wordt bevorderd. Het format bevat alle onderwerpen die uit relevante (inter)nationale wetgeving voortvloeit, zoals voeding, hygiëne, (brand)veiligheid, omgang, toegang tot artsen, medische voorzieningen en bedrijfshulpverlening. Na iedere inspectie krijgt de brigadecommandant (BC) het conceptverslag toegestuurd voor hoor en wederhoor. Zijn/haar reactie wordt integraal opgenomen in het inspectieverslag. Na vaststelling van het verslag door de CvT DP krijgt de BC het definitieve exemplaar.

Verrichte activiteiten 2022

Inspectiebezoeken algemeen

De plaatsen waar de KMar detentiefaciliteiten in gebruik en beheer heeft, liggen verspreid over Nederland, maar ook in het Caribisch gebied. In totaal gaat het om circa 100 ophoudruimtes (kale ruimte met of zonder bank voor kort verblijf) en cellen (ruimte met bed voor dag en nachtverblijf) verdeeld over 30 locaties in Nederland alsook in het Caribisch deel van het Koninkrijk (de Carib). De commissie heeft de afgelopen jaren gemiddeld 10 locaties per jaar bezocht. In 2022 zijn de ophoudruimtes en eventueel aanwezige cellen op 11 locaties geïnspecteerd. De aandacht voor de landelijk voorgeschreven corona-maatregelen kon door de commissie gaandeweg 2022 worden verminderd vanwege de afname van de pandemie.

Sinds vorig jaar zijn alle locaties minimaal één keer sinds de herstart van de commissie eind 2018, geïnspecteerd. Zodoende kan de commissie nog beter prioriteren welke locaties voor een her-inspectie in aanmerking komen. De detentiefaciliteiten op Schiphol (Koningin Maxima Kazerne, Justitiele Complex Schiphol (hierna JCS), G-pier, Falsificaten en de 8 doorlaatposten) zullen echter jaarlijks worden geïnspecteerd vanwege de intensiteit van het gebruik alsook de grootte en complexiteit van Amsterdam Schiphol Airport. Voor de overige locaties, die niet ieder jaar of zelfs nog minder vaak worden bezocht, is vanaf medio 2021 door de commissie besloten om drie maanden na ontvangst van de wederhoorreactie via e-mail navraag te doen over de opvolging van de aanbevelingen. Dit lijkt een stimulerende werking te hebben op het spoedig opvolgen van de aanbevelingen.

Net als in 2020 en in 2021 heeft een preventieve inspectie of schouw plaatsgevonden, dit keer op een nieuwe locatie. Op Rotterdam Centraal Station is vanwege de operationalisering van de Eurostar-trein een grensdoorlaatpost ingericht met twee ophoudruimtes. De Eurostar is een directe treinverbinding van Amsterdam naar Londen en vice versa. Rotterdam is met Amsterdam een opstapplaats. De KMar controleert daar de reizigers die opstappen op geldige reisdocumenten sinds Engeland geen onderdeel meer uitmaakt van de EU.

De locaties die in 2022 zijn geïnspecteerd, zijn dus allen her-inspecties, op 1 nieuwe locatie na:

1. 01-03-2022 Schiphol (doorlaatposten en de afdeling Falsificaten)
2. 03-05-2022 Rotterdam The Hague Airport
3. 06-05-2022 JCS
4. 23-05-2022 Maastricht
5. 03-06-2022 Rotterdam Centraal Station (pre-inspectie)
6. 07-06-2022 Apeldoorn
7. 01-08-2022 IJmuiden
8. 04-08-2022 Breda
9. 12-10-2022 Europoort
10. 12-10-2022 Hoek van Holland
11. 11-11-2022 Eindhoven Airport

Volgend jaar is de commissie voornemens om in ieder geval ook de ophoudruimtes en cellen in de Carib weer te inspecteren. De laatste inspectie daarvan heeft dan ruim drie jaar geleden plaatsgevonden (februari 2020).

Nationaal Preventie Mechanisme

In de vorige jaarverslagen bent u reeds geïnformeerd over de ontwikkelingen aangaande het 'Nationaal Preventie Mechanisme' (NPM). Helaas zijn er weinig vorderingen gemaakt. Voor een

goed begrip een korte herhaling.

In het kader van het VN-Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (Optional Protocol tot het Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, hierna OPCAT) zijn in Nederland diverse organisaties benoemd als leden van het NPM. Het Nederlandse NPM wordt gevormd door alle organisaties in Nederland die een toezichthoudende of adviserende rol vervullen bij personen die in hun vrijheid zijn beperkt, bijvoorbeeld in gezondheidscentra, justitiële inrichtingen en politie- en brigadebureaus. Het betreft een samenwerkingsverband waar ook deze commissie deel van uit maakt. Gezamenlijk beschikken de deelnemers van het NPM over alle bevoegdheden waarover NPM's op grond van het OPCAT dienen te beschikken. Elke deelnemer heeft daarbij zijn eigen, in wet- en regelgeving vastgelegde, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Zoals in het jaarverslag over 2020 reeds is opgemerkt, functioneert het NPM al enige tijd niet voldoende door interne en externe kritiek met als gevolg dat een paar deelnemers uit het NPM zijn gestapt w.o. de Nationale Ombudsman. Het NPM zou onvoldoende onafhankelijk zijn. Eind 2019 heeft de Directeur-Generaal Politie, Straffen en Beschermen van J&V (hierna DG) mogelijke oplossingen met de huidige en twee voormalige deelnemers geïnventariseerd. Pas begin 2021 is een advies aan de minister(s) van J&V uitgebracht over welke organisatie de NPM-taken toebedeeld zou moeten krijgen en of daarvoor een wettelijke verankering noodzakelijk is. Daarop is door de DG geen besluit genomen, maar is eind 2021 het adviesbureau Berenschot gevraagd een advies uit te brengen over wat er nodig is om het NPM bij het College voor de Rechten van de Mens (hierna CRM) onder te brengen. Ook de commissie is door Berenschot betrokken waardoor de commissie nadrukkelijk aandacht heeft gevraagd voor de ongewenstheid van dubbel toezicht. Berenschot heeft in april van 2022 haar advies uitgebracht aan het ministerie van J&V. De commissie heeft nog steeds geen kennis mogen nemen van de inhoud van het rapport, zolang het nog voor besluitvorming voorligt bij de minister(s) van J&V.

De commissie vindt het zorgelijk en betreurenswaardig dat *de facto* het NPM al sinds 2020 niet meer functioneert en besluitvorming over de toekomst van het NPM nu ook lijkt te stagneren. Voor de commissie is het voorlopig dus afwachten hoe haar rol t.a.v. het NPM in de toekomst wordt gezien.

Bevindingen 2022 en aanbevelingen

Concrete bevindingen

De afzonderlijke inspectieverslagen worden met aanbevolen verbeteringen zo spoedig mogelijk na de inspectie aangeboden aan de betreffende brigadecommandanten. Uit hun wederhoorreacties blijkt veelal welke acties zij al hebben of gaan nemen op de gegeven aanbevelingen. Uit de navraag die na drie maanden wordt gedaan, blijkt dat de aanbevelingen doorgaans goed worden opgevolgd. In een her-inspectie wordt uiteraard extra aandacht besteed aan de eerdere bevindingen. Slechts op één locatie bleken de aanbevelingen uit een eerdere inspectie in het geheel niet opgevolgd. Na deze inspectie is alsnog actie ondernomen door de desbetreffende brigade.

Uit de inspecties van 2022 zijn gelukkig wederom geen schokkende zaken naar voren zijn gekomen. De aanbevelingen t.a.v. alle bezochte locaties in 2022 betroffen:

- Het verwijderen van tralies en scherpe randen aan bijvoorbeeld banken of afdekplaten van intercoms i.v.m. suicidegevaar;
- Een meermaals gedane aanbeveling was het regelmatig/jaarlijks oefenen van calamiteiten a.g.v. bijvoorbeeld brand, zo mogelijk oefenen met de lokale brandweer in het gebouw en/of bedrijfshulpverleningsorganisatie (hierna BHV), ondanks dat op sommige locaties afhankelijkheden bestaan van beheerders van de locatie zoals Schiphol Airport en Dienst Justitiële Inrichtingen i.g.v. het JCS waar de KMar 24 cellen in gebruik heeft, acht de commissie calamiteitenoefeningen zeer belangrijk om te blijven herhalen;
- Het delen van de punten uit de evaluatie van de met de Brandweer gehouden oefeningen;
- Het beter registreren van schoonmaakactiviteiten van de ophoudruimtes, oogdouches of de controle van brandblusapparatuur en verbanddozen;
- Bij weinig gebruik van de ophoudruimte en toiletfaciliteiten doorspoelen van de waterleidingen ter voorkoming van stank;

- Het regelmatig houden van BHV- en reanimatie/AED-trainingen;
- Het opstellen van een BHV-/calamiteitenplan;
- Inregelen dat ook in de avonduren een BHV-er aanwezig is als op de locatie gerede kans bestaat op het ook in de avonduren personen insluit;
- Het gebruik maken van een speciaal ontworpen formulier voor het te allen tijde volledig en voor collega's of volgende organisaties in de keten, kenbaar registreren van gegevens, zoals dieet, allergieën en medicijnen;
- Het repareren van de intercom in de ophoudruimte;
- Verstrekken van lectuur aan ingeslotenen in cellen;
- Zorgdragen voor voldoende en schone dekens.
- de veelvuldig in 2019 voorkomende aanbeveling om het cameragebruik in ophoudruimtes overeenkomstig de regels in de Ambtsinstructie te gebruiken, lijkt zijn vruchten af te werpen want die aanbeveling hoefde net als vorig jaar, nog maar één keer te worden gedaan;
- Het óf (kenbaar) afsluiten van niet meer in gebruik zijnde ophoudruimtes, óf deze aan alle eisen laten voldoen.

Algemene bevindingen

Uit alle in een jaar opgemaakte inspectieverslagen worden, indien mogelijk, *algemene* bevindingen gedestilleerd. Deze worden opgenomen in het jaarverslag en aan de minister aangeboden en ter informatie gezonden aan de commandant KMar. Het is goed gebruik bij Defensie om jaarverslagen van toezichthouders te publiceren. De commissie heeft voor betere kenbaarheid van haar jaarverslagen en vanwege het gelijke toezicht dat door Commissies Toezicht Arrestantenzorg (CTA's) op de detentiefaciliteiten bij de politie wordt gehouden, er in 2022 voor gekozen haar jaarverslagen te plaatsen op www.toezichtarrestantenzorg.nl. Op die website staat naast alle jaarverslagen van de CTA's en deze commissie, ook informatie over de verschillende commissies en ieders werkzaamheden. De onderliggende inspectieverslagen worden evenwel niet als bijlage gevoegd en actief gepubliceerd.

Zoals al in de vorige jaarverslagen benoemd, zijn de locaties van de KMar waar mensen kunnen worden ingesloten zeer verschillend. In de zin dat de taken verschillen (algemene politietaken, militaire politiezorg, grenstoezicht, of beveiliging of een combinatie daarvan), de staat van de gebouwen (oud of nieuw) en het aantal werkzame mensen (veel tot weinig) en soort locatie (civiele omgeving of militaire omgeving). Echter ook dit jaar weer, heeft de commissie een open, vriendelijke en constructieve houding ervaren, ook daar waar de commissie al meermaals de detentiefaciliteiten heeft geïnspecteerd.

Gezien het voorgaande ziet de commissie geen aanleiding algemene aanbevelingen te doen voor wat betreft *Nederland*.

Voor wat betreft het *Caribisch deel van het Koninkrijk* moet de commissie helaas melden dat de aanbevelingen die zijn gedaan n.a.v. een inspectie in februari 2020 nog steeds niet volledig zijn opgevolgd. Hieromtrent is de minister in het vorige jaarverslag geïnformeerd met de aanbeveling zorg te dragen voor een spoedige *borging van structurele* ingebruikname van de twee cellen op Curaçao. Het is de commissie gebleken dat er geen sprake is van onwil, maar van meerdere oorzaken. Desondanks vindt de commissie de situatie teleurstellend en ook zorgelijk en zal daarom de ontwikkelingen op de voet blijven volgen.

De laatste stand van zaken t.a.v. de ophoudruimte op Bonaire en de twee cellen op Curaçao:

Op Bonaire, waar de KMar wettelijke politietaken uitvoert (o.g.v. de Veiligheidswet BES), worden personen opgehouden, maar daarvoor bleek zij geen ophoudruimte te hebben. De personen werden gesommeerd op een bepaalde rij stoeltjes te blijven zitten, in de aankomst-/vertrekhal van Bonaire International Airport, al dan niet in aanwezigheid van KMar-militairen. Vanwege veiligheids- en privacyaspecten heeft de commissie aanbevolen een ophoudruimte daarvoor in te richten of te laten bouwen. Na inventarisatie van de mogelijkheden door de Brigade Carib is destijds besloten een ruimte te laten bouwen. Vanwege de tijdsduur die daarmee gemoeid is, is toen het plan opgevat een container te verschepen naar Bonaire en deze conform de wettelijke eisen voor ophoudruimtes en in afstemming met de commissie, te laten ombouwen. Dit plan is afgeketst vanwege de erg hoge kosten van aankoop, verschepen en ombouwen. Vervolgens is

besloten tot het laten bouwen van de ophoudruimte. Dit is tot op heden nog niet gerealiseerd vanwege de benodigde toestemming van de luchthaven en de prioritering van het Rijksvastgoedbedrijf (hierna RVB). De laatste stand van zaken is dat een aannemer is gevonden en de opdracht tot de bouw is verstrekt. Voltooiing van de ophoudruimte zou voor medio 2023 een feit kunnen zijn.

Tot die tijd heeft de Brigade Carib hun proces aangescherpt en worden opgehouden personen nimmer zonder toezicht geplaatst op de bedoelde stoeltjes of meteen overgebracht naar de lokale justitiële inrichting.

De borging van het te allen tijde (structureel) gebruik kunnen maken van de twee cellen op Curaçao, is ondanks de doorgevoerde aanpassingen aan de cellen, nog geen feit. Ten eerste wordt het brigadegebouw fors verbouwd waardoor het insluiten vanwege rommel en geluidsoverlast niet wenselijk is. Daarnaast is personeelskrapte een reden. Een aantal oplossingen zijn gevonden voor als het insluiten van personen, na voltooiing van de verbouwing, noodzakelijk wordt geacht. De bezetting van personeel voor de arrestantenverzorging kan vooralsnog worden opgelost uit de eigen capaciteit van de brigade. Aangezien alleen militairen worden ingesloten, is de andere oplossing door de militair beperkingen op te leggen, zoals het niet mogen verlaten van de kazerne waar hij/zij werkzaam is. Ook kan gekozen worden voor het niet in verzekering stellen, maar repatriëring naar Nederland. Dat laatste gebeurt vooral bij zwaardere misdrijven (zedes-/drugsfeiten). Andere, niet militaire, verdachten worden overgebracht naar lokale politiebureaus (Barber) of de lokale gevangenis SDKK voluit Sentro di Detentshon i Korekshon Korsou). Deze onderbrengen in de twee KMar-cellen zou tot willekeur kunnen leiden, omdat deze moderner zijn dan de lokale politiecellen en niet iedere door de KMar aangehouden verdachte in het brigadegebouw kan worden ondergebracht. Daarnaast geldt dat Curaçao, als zelfstandig land binnen het Koninkrijk, zelf verantwoordelijk voor haar grenstoezicht en de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde¹. Het lokale politiekorps Korps Politie Curaçao is daarmee ook verantwoordelijk voor het verzorgen van opgehouden vreemdelingen en ingesloten personen. Dat laat onverlet dat het moeten gebruikmaken van de lokale detentiefaciliteiten door de KMar de commissie zorgen baart, omdat de omstandigheden daar te wensen overlaten (o.a. gaasafsluiting, matras op de vloer, algeheel gebrek aan hygiëne, te warm). Bovendien is de reistijd naar de politiebureaus een bezwaar.

De commissie ziet op dit moment geen aanleiding voor een nieuwe aanbeveling aan de minister dan die al eerder is gedaan over het bewaken van de voortgang. Wel is de commissie voornemens na de zomer van 2023 een inspectiebezoek af te leggen aan in ieder geval Bonaire en Curaçao. Mocht de commissie dan niet tevreden zijn met de geboekte voortgang, dan zal de minister meteen worden geïnformeerd en niet worden gewacht tot het jaarverslag over 2023.

Bijlagen:

1. *Regeling commissie van toezicht detentieplaatsen Koninklijke Marechaussee van 2-11-2007 (met doorgevoerde wijzigingen per 1-10-2016).*
2. *Benoemingsbesluit (eerste drie leden).*
3. *Benoemingsbesluit (vierde lid).*

¹ De KMar werkt op Curaçao (en Aruba en Sint Maarten) namelijk niet o.g.v. eigen wettelijke taken, zoals op Bonaire, maar samen met de lokale politie o.b.v. twee protocollen (het 'Protocol inzake de inzet van personeel vanuit de flexibel inzetbare pool Koninklijke Marechaussee' en het 'Protocol over de verstrekking Grenstoezicht in de Caribische landen van het Koninkrijk') dan wel op ad hoc basis o.b.v. (militaire) bijstand ex Koninklijk Besluit 1984.